

Anna Pawłowska

Sposoby wykonania kary śmierci w relacjach Tacyta i Swetoniusza

Studia Prawnoustrojowe nr 7, 77-90

2007

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Anna Pawłowska

Lublin

Sposoby wykonania kary śmierci w relacjach Tacyty i Swetoniusza

Istnieją dwa powody, dla których podjęłam niniejszy temat. Pierwszy, sposoby wykonywania kary śmierci stanowią obszar moich zainteresowań badawczych. Po wtóre, dotychczasowe poszukiwania nie przyniosły efektu w postaci publikacji w polskiej literaturze przedmiotu, w której w sposób kompleksowy zostałyby zebrane i zestawione różne sposoby wykonania kary śmierci w państwie rzymskim w I w. p.n.e. i I w. n.e. Niestety, na przełomie ostatniego stulecia p.n.e i pierwszego stulecia naszej ery nie powstały żadne wypowiedzi pochodzące od ówczesnych prawników odnośnie problematyki wykonania kary śmierci. Dopiero w II i III w. n.e. rzymscy juryści zainteresowali się kwestiami związanymi ze sposobami wykonania kary głównej. Nieocenione źródło wiedzy z tego zakresu stanowią w omawianym okresie źródła nieprawnicze, głównie *Annales* Korneliusza Tacyty i *De vitae Caesarum* Trankwiliusza Swetoniusza. Celem mojego artykułu jest skatalogowanie sposobów wykonania kary śmierci w oparciu o relacje zawarte w dziełach obydwu autorów oraz próba odpowiedzi na pytanie, na jakiej podstawie orzekano karę śmierci, a więc czy już wówczas istniały uregulowania prawne dotyczące sposobów wykonania kary śmierci, czy też tę kwestię regulował np. zwyczaj bądź były wynikiem powszechnie stosowanej praktyki.

Katalogi sposobów wykonania kary śmierci w dzisiejszym znaczeniu zostały sformułowane dopiero w następnym dwóch stuleciach po powstaniu *Roczników* i *Żywotów Cezarów*. Pierwsza wzmianka dotycząca tej materii przypisywana jest żyjącemu w II w. n.e. Paulusowi, który podaje ukrzyżowanie (*crux*), spalenie (*crematio*) i ścięcie (*decollatio*) jako sposoby wykonania najwyższej kary (*summum supplicium*¹) oraz jako rodzaj „kary

¹ Por. *Pauli Sententiae* 5.17.2: *Summa supplicia sunt crux crematio decollatio: medio-crium autem delictorum poena sunt matallum ludus deportatio: minimae relegatio exilium opus publicium uncula. Sane qui ad gladium dantur, intra annum cosumendi sunt.* Wyrażenie *summum supplicium* oznacza najwyższą spośród kar, czyli karę śmierci.

średniej”, który może doprowadzić do śmierci, walka podczas igrzysk (na arenie – *ludus*). Z kolei Callistratus (II/III w.) dokonuje gradacji sposobów wykonania kary śmierci i wymienia w kolejności od najwyższej: karę widel (powieszenie na widłach – *ad furcam*), spalenie żywcem (*vivi crematio*), a także ścięcie głowy (*capitis amputatio*). Ponadto wskazuje na deportację i skazanie do pracy w kopalni jako najbliższe karze głównej². W wypowiedzi Ulpiana, który również wymienia karę widel i spalenie żywcem, przedstawione są różnice w stosowaniu tych kar wynikające z kondycji społecznej skazanego³. Osoby należące do wyższych warstw społeczeństwa (*honestiores*) mogły uniknąć kary śmierci poprzez udanie się na wygnanie. Kwestię tę regulował edykt cesarza Hadriana⁴.

Inne sposoby wykonania kary śmierci znane Rzymianom to: przeznaczanie do walki ze zwierzętami (*damnatio ad bestias*)⁵, kara worka (*poena cullei*) orzekana za zabójstwo osoby bliskiej⁶, zrzucenie ze Skały Tarpejskiej, wbicie na pal, rozrywanie przez wozy pędzące w przeciwnie strony, uduszenie przez kątą, spalenie po zakopaniu do połowy ciała, zamurowanie żywej westalki w grobie⁷, samobójstwo jako sposób wykonania kary śmierci (*libera facultas mortis*) oraz w przypadku żołnierzy dziesiątkowanie (*decy-*

² Por. Call. D. 48.19.28pr. *Capitalium poenarum fere isti gradus sunt, summum supplicium esse videtur ad furcam damnatio, item vivi crematio: quod quamquam summi supplicii appellatione merito continentur, tam eo, quod posta id genus poenae adinventur est, item capitis amputatio. Deinde proxima morti poena metalli coercitio. Post deinde in insulam deportation.*

³ Ulp. D. 48.19.9.11: *Istae fere sunt poenae quae iniugi solent, sed enim sciendum est discrimina esse poenarum neque omnes eadem poena adifici posse. Nam in primis decuriones in metallum damnari non possunt nec in opus metalli, nec furcae subici vel vivi exuri.*

⁴ D. 48.28.13–14. Zob. P. Garnsey, *Social status and legal privilege in the Roman Empire*, Oxford 1970, s. 122–125.

⁵ D. Słapek, ‘*Damnatio ad bestias*’ w rozwoju ‘*venationes*’ okresu republiki rzymskiej, w: *Kara śmierci w starożytnym Rzymie*, red. H. Kowalski, M. Kuryłowicz, Lublin 1996, s. 127–142; M. Klementowski, *Zaostrzenie kar śmierci z udziałem zwierząt w średniowiecznych i wczesnonowożytnych państwach europejskich*, w: „Rejent”, r. 15, nr 3(167), marzec 2005, s. 151–155; K. Sójka-Zielińska, *Drogi i bezdroża prawa. Szkice z dziejów kultury prawnej Europy*, Wrocław – Warszawa – Kraków 2000, s. 72.

⁶ A. Dębiński, ‘*Poena cullei*’ w rzymskim prawie karnym, PK 37, 1994, nr 3–4, s. 133–146; K. Amielańczyk, ‘*Parricidium*’ i ‘*poena cullei*’, [w:] *Religia i prawo karne w starożytnym Rzymie*, red. A. Dębiński, M. Kuryłowicz, Lublin 1998, s. 139–150; Ch. Bukowska-Gorgoni, *Die Strafe des Säckens – Wahrheit und Legende*, [w:] *Forschungen zur Rechtsarchäologie und Rechtlichen Volkskundes*, s. 145–162; R. Düll, *Zur Bedeutung der ‘poena cullei’ im römischen Strafrecht*, [w:] *Atti dell Congresso Internazionale di Diritto Romano*, vol. II, Roma – Pavia 1933–1935, s. 363–408; S. Godek, *Kara worka w prawie dawnej Rzeczypospolitej*, [w:] *Contra leges et bonos mores. Przestępstwa obyczajowe w starożytnej Grecji i Rzymie*, red. H. Kowalski, M. Kuryłowicz, Lublin 2005, s. 91–92.

⁷ W. Mossakowski, *Gericht über Vestalinnen*, [w:] *Au-delà des Frontières. Mélanges de droit romain offerts à W. Wołodkiewicz*, Varsovie 2000, s. 613–627; W. Mossakowski, *Sakralne zbrodnie westalek*, [w:] *Religia i prawo karne w starożytnym Rzymie*, red. A. Dębiński, M. Kuryłowicz, Lublin 1998, s. 103–125.

macja)⁸. Nie należy również zapominać o swego rodzaju „uprzywilejowanych” sposobach związanych z uniknięciem kary śmierci, dotyczących wyłącznie wyższych warstw społeczeństwa. Zaliczamy do nich różne formy wygnania, czyli *exilium*: *relegatio* i *deportatio* oraz *interdictio aquae et ignis*⁹. Warstwy niższe, *humiliores*, mogły zachować życie (choć w praktyce tylko je przedłużyć) w wypadku skazania na ciężką pracę publiczną lub w kopalniach (*ad metallum*).

W świetle dotychczasowych uwag, można przypuszczać, że wskazane powyżej sposoby wykonania kary śmierci stanowią rodzaj katalogu zbudowanego w oparciu o źródła prawnicze z okresu II i III w. Czy jednak uprawnione jest twierdzenie, że także Tacyt oraz Swetoniusz w swoich relacjach przedstawili wykaz obowiązujących we wczesnym pryncypacie sposobów wykonania kary głównej? Czy można z całą stanowczością twierdzić, że taki „oficjalny” katalog wówczas już istniał? A jeśli tak, to pojawiają się kolejne kwestie do rozstrzygnięcia: Czy obaj autorzy przedstawiają wszystkie znane w omawianym okresie sposoby wykonania kary śmierci? Być może przykłady zawarte w *Annales* i *De vitae Caesarum* stanowią przegląd powszechnie stosowanych w praktyce metod egzekwowania *poena capitalis*. Istnieje także prawdopodobieństwo, że kryterium doboru przykładów zawartych w dziełach annalistów stanowiły np. spektakularność danego sposobu, pozycja społeczna skazanego i jego osoba czy też rodzaj najczęściej popełnianych przestępstw, za które groziła utrata życia.

Najobszerniejszego materiału badawczego dostarczają obydwaj autorzy w zakresie *libera facultas mortis*, czyli samobójstwa na polecenie cesarza, dlatego właśnie ten sposób otwiera katalog sposobów wykonania najsurowszej kary. Tylko w *Annales* Tacyta znajdują się 43 przypadki samobójstwa

⁸ Por. katalogi sposobów wykonywania kary śmierci przedstawione przez: Th. Mommsen, *Römisches Strafrecht*, Leipzig 1899 (Nachdruck Graz 1955), s. 916 i n.; E. Cantarella, *I supplizi capitali in Grecia e a Roma*, Milano 1991, s. 171–303; B. Santalucia, *Diritto e processo penale nell' antica Roma*, Milano 1989, s. 116–117; C. Vismara, *Sensibilita antica e sensibilita moderna*, [w:] *Il supplizio come spettacolo*, Roma 1990, s. 19–26; E. Costa, *Crimini e pene da Romolo a Giustiniano*, Bologna 1921, s. 94; M. Kuryłowicz, *Prawo i obyczaje w starożytnym Rzymie*, Lublin 1994, s. 188–191; E. Żak, *Prawnicy rzymscy o sposobach wykonywania kary śmierci*, [w:] *Kara śmierci w starożytnym Rzymie*, red. H. Kowalski, M. Kuryłowicz, Lublin 1996, s. 110; Jeśli chodzi o kwestię kary śmierci wykonywanej na żołnierzach por. G. Kuleczka, *Studia nad rzymskim wojskowym prawem karnym*, Poznań 1974, s. 101–102; S. Ducin, *Stosowanie kary śmierci w armii rzymskiej w okresie wojen punickich*, w: *Kara śmierci w starożytnym Rzymie*, red. H. Kowalski, M. Kuryłowicz, Lublin 1996, s. 153–165. Problematykę przestępstw popełnianych przez żołnierzy podjął również G. Ferruccio Falchi, *Diritto penale romano*, Padova 1932, s. 248 i n.

⁹ *Relegatio* polegało na nakazie opuszczenia samego Rzymu lub też prowincji. W przypadku *deportatio* skazany nie tylko musiał się udać do odległych od Rzymu miejsc, ale także tracił prawa obywatelskie i cały majątek, który ulegał konfiskacie. Zakaz wody i ognia oznaczał wykluczenie ze społeczności i wyjęcie spod prawa. (Wygnany pod groźbą utraty życia nie mógł wrócić na terytorium rzymskie).

jako złagodzonej formy wykonania kary śmierci. Swetoniusz podaje tych przykładów zdecydowanie mniej, ale i tak stanowią one największą grupę, bo jest ich 13. Najczęstszymi powodami popełniania samobójstwa jako sposobu wykonania kary śmierci były podejrzenia bądź rzeczywiste spiski, obraza majestatu, przestępstwa o charakterze obyczajowym (choćby utrzymywanie stosunków kazirodczych) oraz utrata cesarskiej łaski¹⁰. Najczęściej odbierano sobie życie przez zażycie trucizny, otwarcie żył lub przebicie mieczem czy sztyletem. Rzadziej np. przez powieszenie czy zagłodzenie. Warto nadmienić, że w liczbie wydawanych poleceń targnięcia się na życie przodowali Tyberiusz, Neron oraz Klaudiusz – powszechnie uważani przez im współczesnych za osoby o zaburzonej psychice a także przedstawieni przez obu historyków jako postaci negatywne¹¹. *Libera facultas mortis* – był to sposób zarezerwowany właściwie tylko dla osób pochodzących z wyższych warstw społeczeństwa, senatorów i ekwitów¹².

Kolejny sposób – wskazany zarówno przez Tacyta, jak i Swetoniusza – to zarezerwowane, co do zasady, dla niewolników ukrzyżowanie (*crux*)¹³. Najbardziej kojarzy się ono jednak z prześladowaniami chrześcijan za czasów Nerona. W ten sam sposób ginęli również wyzwolenicy i osoby wolno urodzone spośród plebsu¹⁴. W *De vita Caesarum* autor odnotował następujące przypadki tego rodzaju kary śmierci:

- ukrzyżowanie piratów przez Juliusza Cezara (*Div. Iul.* 74);
- ukrzyżowanie opiekuna za zabójstwo pupila w celu przywłaszczenia jego majątku (*Gal.* 9);
- ukrzyżowanie kopistów za przepisanie książki zawierającej treści o charakterze krytycznym w stosunku do cesarza (*Dom.* 10).

¹⁰ Por. np. Suet. *Tib.* 53 (podejrzenie spisku); Tac. *Ann.* VI 9 (obraza majestatu); Ann. VI 40 (niełaska cesarza).

¹¹ Por. A. Krawczuk, *Poczet cesarzy rzymskich*, Iskry 1995, s. 38–45, 61–67, 68–84; A. Krawczuk, *Poczet cesarszowych Rzymu*, Iskry 2001, s. 48–62.

¹² Bardziej szczegółowe omówienie tego zagadnienia por. A. Pawłowska, *Samobójstwo na polecenie cesarza jako sposób wykonania kary śmierci na podstawie przykładów z dzieł Tacyta i Swetoniusza* – referat przygotowany na konferencję prawa rzymskiego Lublin 2007 (w druku).

¹³ O tym, że ukrzyżowanie było sposobem wykonania kary śmierci głównie na niewolnikach i wyzwolencach, świadczą następujące przykłady pochodzące z *Historiae* Tacyta: *Hist.* IV11: *Asiaticus (is enim libertus) malam potentiam servilii supplicio expiavit.* („Azjatyk, jako że był wyzwolencem, szkodliwe swe wpływy odpokutował kaźnią niewolniczą”) oraz *Hist.* IV 3: *Solacio fuit servus Vergilii Capitonis, quem proditorem Tarraciniensium diximus, patibulo adfixus in isdem anulis quo acceptos a Vitelliogestabat.* („Jedyną ich było pociechą [tj. mieszkańców Terracyny obłożonych przez Lucjusza Witeliusza i bezskutecznie czekających na pomoc], że niewolnik Wergiliusza Kapitona, o którego zdradzie wobec mieszkańców Terracyny opowiedziałem, został do krzyża przybity, mając na palcu ten sam złoty pierścień, który jako dar Witeliusza stale nosił”).

¹⁴ A. Krawczuk, *Neron*, Iskry 2000, s. 265–268; M. Grant, *Neron*, PIW 1990, s. 112–121.

Tymczasem Tacyt podaje w *Annales* jeden przykład – ukrzyżowanie chrześcijan oskarżonych o podpalenie Rzymu w 64 r.:

Tacyt Ann. XV 44

Sed non ope humana, non laritionibus principis aut deum placamentis decebat infamia, quin iussum incendium credetur. Ergo abolendo rumori Nero subdidit reos et questissimis poenis affecit, quos per flagitia invisos vulgus Christianos appellabat. [...] Igitur primum correpti qui fatebantur, deinde indicio eorum multitudo ingens haud proinde in crimine incendii quam odio humani generis convicti sunt. Et pereuntibus addita ludibria, ut ferrarum tergis contacti laniatu canum interirent aut crucibus adfixi atque flammanti, ubi defecisset dies, in usu(m) nocturni luminis urerentur¹⁵.

W powyższym fragmencie, autor wymienia wszystkie rodzaje karni, jakim poddani zostali wyznawcy Chrystusa. Obok ukrzyżowania pojawiło się również wydanie na walkę ze zwierzętami (*damnatio ad bestias*), a właściwie rozszarpanie przez psy (*contacti laniatu canum interirent*), oraz spalenie żywcem (*vivi crematur*). Spektakularności, widowiskowości wymierzonej chrześcijanom kary dodawało okrycie ich skórą zwierząt i podpalenie ukrzyżowanych. Owe dodatkowe „środki”, zastosowane łącznie z przybiciem do krzyża, miały na celu odstraszenie potencjalnych przestępców.

Śmierć zadaną przez zwierzęta przedstawia także Swetoniusz, podając, że cesarz Klaudiusz „w stosunku do podsądnych, którym udowodniono większe przestępstwa, nie poprzestawał na wymiarze kary wyznaczonym przez prawo, lecz skazywał ich na rozszarpanie przez dzikie zwierzęta” (*restituit actiones et in maiore fraude convictos legitimam poenam regressus ad bestias condemnavit*)¹⁶. W innym miejscu natykamy się na rzucenie psom na pożarcie jako przejaw okrucieństwa Domicjana¹⁷. Podobnie rzecz

¹⁵ „Atoli ani pod wpływem zabiegów ludzkich, ani darowizn cesarza, ofiar błagalnych na rzecz bogów nie ustępowała hańbiąca pogłoska i nadal wierzono, że pożar był nakazany. Aby ją więc usunąć, podstawił Neron winowajców i dotknął najbardziej wyszukanymi karniami tych, których zniechęcono dla ich sromot, a których gmin chrześcijanami nazywał. [...] A śmierci ich przydano to urągawisko, że okryci skórą dzikich zwierząt, ginęli rozszarpywani przez psy albo przybici do krzyżów (albo przeznaczeni na pastwę płomieni i), gdy zabrakło dnia, palili się, służąc za nocne pochodnie”. Wszystkie tłumaczenia za: Tacyt, *Dzieła*, tłum. S. Hammer, Czytelnik 2004.

¹⁶ Por. Suet., *Claud.* 14. Niestety Swetoniusz nie podaje co oznacza zwrot „większe przestępstwa”, co utrudnia określenia katalogu przestępstw, za które karano przeznaczaniem do walki ze zwierzętami.

¹⁷ Por. Suet., *Dom.* 10: *Patrem familias, quod Thraecem myrmilloni parem, munerario imparem dixeret, detractum e spectaculis in harenam, canibus obiectum cum hoc titulo: Impie locutus parmularis* („Pewien ojciec rodziny wyraził się [w czasie igrzysk], że tracki szermierz wart jest nie mniej niż murmillon, ale nie tyle samo, ile sam organizator igrzysk. Za

się ma w przypadku wyszukanych okrucieństw Kaliguli, o których tak pisze Swetoniusz: *Multos honesti ordinis deformatos prius stigmatum notes ad metalla et munitiones viarium aut ad bestia condemnavit aut bestiarium more quadrupes cavea coarctavit aut medios serra dissecuit, nec omnes gravibus ex causis, verum male de munere suo opinatos, vel quod numquam per genium suum deierasset*¹⁸. („Wielu znakomitego rodu obywateli najpierw oszpecił piętnem, później zesłał do kopalni kruszców, do naprawy dróg lub na pożarcie dzikim zwierzętom albo osadzał w klatce, zmuszając do pozycji czworonogich zwierząt, albo rozcinał ich piłą na połowę”). Niestety, ani u Swetoniusza, ani u Tacyta nie pojawia się już ani razu żadna wzmianka na temat stosowania takich kar jak osadzenie w klatce czy rozcięcie piłą. Być może powyższy fragment stanowi tylko przykład okrucieństwa Kaliguli, a nie jest przedstawieniem kolejnych sposobów wykonania kary śmierci.

Innym, zgodnie relacjonowanym przez obu autorów, rodzajem kary śmierci było stracenie, czyli ścięcie mieczem lub toporem. Jakkolwiek przykładów jest wiele, to tylko w *De vitae Caesarum* pojawia się jedna wzmianka o narzędziu, za pomocą którego dokonano dekapitacji, czyli o toporze. Właśnie w ten sposób mieli ginąć ci, o których czytamy: *Civitatem Romani usurpantes in campo Esquilino securi percussit*¹⁹.

Ogólniejszy termin „ścięcie” lub „stracenie” pojawia się w następujących fragmentach z dzieła Tacyta:

- stracenie Klutoriusza Pryskusa (*Ann.* III 51);
- stracenie Winicji, Weskulariusza Flakkusa i Juliusza Marynusa (*Ann.* VI 10);
- ścięcie Konsydusza Prokulusa (*Ann.* VI 18);
- ścięcie Tariusza Gracjanusa (*Ann.* VI 39);
- śmierć licznych kochanków (i ewentualnych spiskowców) Messaliny (*Ann.* XI 35);
- stracenie Plaucjusza Lateranusa (*Ann.* XV 60);
- ścięcie Wejaniusza Nigra (*Ann.* XV 67);
- stracenie Lucjusza Witeliusza (*Hist.* IV 2);
- publiczne stracenie wyzwolénca Marcjanusa Icelusa (*Hist.* I 46);
- stracenie Marykkusa (*Hist.* II 61).

to kazał go Domicjan porwać z widowni i rzucić psom na arenę z tym napisem: »Oto zwolennik tarczowych zapaśników, który wyraził się niegodnie«. Wszystkie tłumaczenia podają za: Swetoniusz, *Żywoty Cezarów*, tłum. J. Niemirska-Pliszczyńska, Ossolineum 2004). W świetle powyższego fragmentu pojawia się kilka kwestii, które trudno rozstrzygnąć w oparciu o relację Swetoniusza: Po pierwsze, czy *damnatio ad bestias* było karą powszechnie stosowaną za przestępstwo obrazy majestatu? Po wtóre, czy cesarz mógł (miał tak nieograniczoną władzę) skazać obywatela rzymskiego bez przeprowadzenia procesu? Wreszcie po trzecie, czy zdarzenie to było rzeczywiście przejawem okrucieństwa ze strony władcy, czy jest to efekt stronniczości samego autora?

¹⁸ Suet., *Cal.* 27.

¹⁹ Suet. *Claud.* 25: „Winnych przywłaszczenia sobie obywatelstwa rzymskiego ścinać kazał toporem na Równinie Eskwilińskiej”.

W oparciu o terminologię używaną przez obydwu starożytnych autorów nasuwa się następujący wniosek: terminy „stracenie” oraz „ścięcie” są tożsame z dekapitacją, czyli ścięciem mieczem bądź toporem. Można przypuszczać, że dla współczesnych Tacytowi i Swetoniuszowi użycie ogólnych wyrażeń „stracenie” czy też „ścięcie” było rozumiane jednoznacznie jako wykonanie kary śmierci za pomocą miecza lub topora.

Innym sposobem, który można znaleźć u obydwu historyków, jest zagłodzenie. Swetoniusz podaje, że zagłodzeni zostali przez Tyberiusza jego dwaj wnukowie: Druzus i Neron:

Suet. *Tib.* 54:

*Atque ex eo paterfacta interiore animi sui nata omnium
criminationibus obnoxius reddidit variaque fraude inductos,
ut et concitarentur ad conuicia et concitati proderentur,
accusavit per litteras ammarissime congestis etiam
probris et iudicatos hostem necavit, Neronem
in insula Pontia, Drusum in ima porte Palatii*²⁰.

Śmierć Druzusa opisuje również Tacyt:

Tacyt, *Ann.* VI 23:

*Drusus deinde extinguitur, cum se miserandis alimentis
mandendo e cubili tomento, novum ad diem detinuisset*²¹.

Ponadto katalog sposobów wykonania kary śmierci przedstawiony w *Annales* uzupełniają dwie wzmianki dotyczących stracenia ze Skały Tarpejskiej. Dotyczą one przypadku Lucjusza Pituaniusza posądzanego o praktykowanie magii i astrologii²² oraz oskarżonego o stosunki kazirodcze z córką Sekstusa Mariusza²³. Podobnie rzecz się ma z kolejnym sposobem, który wymienia wyłącznie Tacyt, tj. z uduszeniem przez kata. Jeśli chodzi o tę metodę, to w *Rocznikach* znajdują się trzy wzmianki dotyczące uduszenia. Pierwszy przykład związany jest ze śmiercią ekwity Tycjusza Sabinusa:

²⁰ „Następnie jako wrogów państwa głodem zamorzył: Nerona na wyspie Porcji, Druzusa w podziemiach Palatynu”.

²¹ „Potem gaśnie Druzus, który nędzną strawą, mianowicie żując wysłanie materaca, aż do dziewiątego dnia swe życie przedłużył”.

²² Por. Tac. *Ann.* II 32: *Facta de mathematicis magisque Italia pellendis senatus consulta; quorum e numero L. Pituanius saxo deiectus est [...]* („Powzięto też w senacie uchwałę w sprawie wygnania astrologów i magów z Italii; jednego z nich, Lucjusza Pituaniusza, strącono ze Skały Tarpejskiej...”).

²³ Por. Tac. *Ann.* VI 19: *Post quos Sex. Marius Hispaniarum ditissimus defertur incestasse filiam et Saxo Tarpeio deicitur* („Po nich Sestusa Mariusza, najbogatszego Hiszpana, oskarżono o kazirodztwo z córką i strącono ze Skały Tarpejskiej”).

Tacyt *Ann.* IV 70:

*Sed Caesar sollemnia incipientis anni kalendis Ianuariis epistula precatus, vertit in Sabinum corruptos quosdam libertorum et petitem se arguens, ultionemque haud obscure poscebat. Nec mora quin decerentur; et trahebantur damnatus, quantum obducta veste et adstrictis faucibus nisi poterat, clamitans sic inchoari annum, has Seiano victimas cadere*²⁴.

Według relacji annalisty, Sabinus – bliżej nie znany z innych przekazów rycerz rzymski – został skazany na śmierć zgodnie z noworocznym życzeniem Tyberiusza. Powodem wydania przez senat takiego wyroku stało się oskarżenie o przekupstwo niewolników i wyzwolenców w celu dokonania zamachu na życie cesarza. Jednakże w związku z interpretacją powyższego fragmentu pojawiają się wątpliwości, czy jest to na pewno uduszenie. Na ten sposób wskazywałoby stwierdzenie dotyczące zarzucenia mu na głowę szat i liny ściskającej gardło. Z drugiej strony, fakt wleczenia skazańca przemawia za tym, że Tacyt, relacjonując ten przypadek, ogranicza się tylko do zasygnalizowania skazania ekwity, ale nie podaje sposobu wykonania kary. Prawdopodobna jest możliwość, iż Sabinus został powieszony, za czym przemawia zarówno wleczenie, jak i założenie liny na szyję, aczkolwiek mógł w ten sposób zostać zawleczony na miejsce kaźni, np. ścięcia czy strącenia ze Skały Tarpejskiej, o czym Tacyt już nie wspomina.

Natomiast kolejna wzmianka dotyczy śmierci dzieci Sejana, zniechęconego prefekta pretorianów za panowania Tyberiusza²⁵. Bowiem historyk tak oto relacjonuje tę egzekucję:

Tacyt Ann. V 9: *Placitum posthac, ut in reliquos Seiani liberos adverteretur, vanescente quamquam plebis ira ac plerisque per priora supplicia lentis. Igitur portantur in carcerem filius imminentium intellegens, puella adeo traheretur; neque facturam ultra, et posse se puerili verbere moneri. Tradunt temporis eius auctores, quia triumvirali supplicio adfici virginem inauditum,*

²⁴ „Atoli Cezar z okazji pierwszego stycznia napisał do senatu, w którym po złożeniu życzeń noworocznych przeszedł do sprawy Sabinusa, obwiniając go, że przekupił kilku jego wyzwolenców i godził na jego życie; żądał więc niewzruszanie jego ukarania, co też bezwzględnie uchwalono. Wleczono tedy skazańca, który ile mu tylko zarzucone na głowę szaty i ściskająca gardło lina na to pozwalały, z całym wysiłkiem raz po raz wołał, że tak rozpoczyna się nowy rok; oto ofiary, które na cześć Sejana padają”.

²⁵ M. Cary, H. H. Sculard, *Dzieje Rzymu od czasów najdawniejszych do Konstantyna*, PIW 1992, s. 73–75.

*a carnifice laqueum iuxta compressam; exim oblissis
faucibus id aetatis corpora in Gemonias abiecta*²⁶.

Zamordowaniu córki Sejana, jak wynika z przekazu Tacyta, poprzedziło jej zgwałcenie przez kata. Stało się tak dlatego, że Rzymianie nie wykonywali egzekucji na dziewczynach. Następny opis uduszenia znajduje się w księdze szóstej *Roczników* i związany jest z osobą Sekstiusza Pakonianusa.

Tacyt *Ann.* VI 39: *Nec dispares Trebellini Rufi et Sextii Paconiani exitus: nam Trebellienus sua manu cecidit, Paconianus in carcere ob carmina illic in principatem factitata strangulatus est*²⁷.

Sekstus Pakonianus został skazany z powodu swoich wierszy, skądinąd nie znanych i nie przytaczanych przez autora, szkalujących osobę cesarza, a więc za przestępstwo obrazy majestatu (*crimen laesae maiestatis*)²⁸. Tyle relacja Tacyta na temat sposobów wykonywania kary śmierci.

Oprócz rodzajów kary śmierci wymienionych wyżej, które również można znaleźć w *Annales*, w *Żywotach Cezarów*, są jeszcze nie wzmiankowane przykłady. Odnośnie pierwszego z nich, zasieczenia różgami na śmierć (kary wideł – *ad furcam*), czytamy przy okazji relacji dotyczącej samobójstwa „największego artysty spośród cesarzy”, czyli Nerona²⁹:

²⁶ „Potem uchwalono wytracić resztę potomstwa Sejana, jakkolwiek gniew ludu ostygł, a poprzednimi kázniami ułagodziły się przeważnie umysły. Niesiono więc chłopca, który już rozumiał, co mu grozi, oraz dziewczeczkę, która tak dalece była nieświadoma, że ciągle zapytywała, co zawiniła i dokąd ją włoka; już więcej tego nie robi – mówiła – a skarcieć ją można różgą dziecięcą. Podają współcześni pisarze, że ją kat przed założeniem pętli zgwałcił, ponieważ uchodziło za rzecz niesłychaną dziewczę gardłem karać; że następnie, po uduszeniu, młodociane ich zwłoki na Gemonie wyrzucono”.

²⁷ „Podobnie zesłzi ze świata Trebellenus Rufus i Sekstiusz Pakonianus: Trebellenus bowiem od własnej ręki padł, a Pakonianusa uduszono w więzieniu za wiersze, jakie tam przeciwko cesarzowi układał”.

²⁸ Na temat przestępstwa obrazy majestatu por. R. A. Baumann *Impietas in principem. A study of treason against the Roman emperor with special reference to the first century A. D.*, Munchen 1974; idem, *Thr Crimen Maiestatis in the Roman Republik and Augustan Principate*, Johannesburg 1970; R. Sajkowski, *Klasyfikacja przestępstw o obrazę majestatu za rządów Tyberiusza na podstawie katalogu Swetoniusza (Tib. 58)*, „Echa Przeszłości I”, Olsztyn 2000, s. 17–26; idem, *Oskarżenia o obrazę majestatu w procesach de repetundis. Obwinienie Gajusza Juniusza Sylanusa z roku 22 n.e.*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 1999, z. 1–2, s. 347–357; idem, *Sprawa Falaniusza i Rubriusza. Początek procesów o obrazę majestatu za rządów Tyberiusza*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Olsztynie 13. Prace Historyczne”, z. 11, s. 11–21; E. Koestermann, *Die Majestätprozesse unter Tiberius*, *Historia* 4 (1955), s. 72–106; D. Hennig, *T. Labienus und der erste Majestätprozeß de famosis libellis*, *Chiron* (1973), s. 245–254; M. Dyjakowska, *Postępowanie w sprawach o 'crimen maiestatis' w okresie republiki rzymskiej*, *Zeszyty Prawnicze UKSW* 6.1 (2006).

²⁹ Neron umierając ubolewał nad swą śmiercią mówiąc: *Qualis artifex pereo!* – co dosłownie oznacza: „jakimż artystą będąc ginę!”. Por. Suet. *Nero* 49; M. Grant, *op. cit.*, s. 316; A. Krawczuk, *Neron*, s. 189.

Suet. Nero 49: *Inter moras parlatos a cursore Phaoni codicillos praeripuit legitque se hostem a senatu iudicatum et quaeri, ut puniatur more maiorum, interrogavitque, quale id genus esset poenae et cum comperisset nudi hominis cervicem inseri furcae, corpus virgis ad necem cedit [...]*³⁰.

Powyższy fragment nastęrcza pewne trudności interpretacyjne odnośnie kwalifikacji takiego sposobu wykonania kary śmierci. Mianowicie, pojawia się wyraźne wskazanie na zachłostanie na śmierć przy użyciu różeg (*corpus virgis ad necem cedit*) z równoczesnym wskazaniem na fakt, iż skazany wkładał głowę pomiędzy widły³¹. Jednakże bardziej prawdopodobna wydaje się pierwsza możliwość, tzn., że relacja powyższa dotyczy chłosty. Do rzadkości należą przypadki, gdy chłosta stanowiła samoistną karę, najczęściej poprzedzała ona inny sposób wykonania kary głównej. Zdarzały się jednak wypadki „nadgorliwości” czy też użycia nadmiernej siły przez wymierzającego razy, co w efekcie stawało się przyczyną zgonu chłostanego³². Natomiast zwrot *furca* jest użyty w powyższym fragmencie jako określenie narzędzia służącego unieruchomieniu osoby poddawanej chłości. Następnym przykładem zachłostania na śmierć, dotyczący aktora Apellesa, nie budzi żadnych wątpliwości związanych z jego interpretacją. Swetoniusz wyraźnie podaje, że za zwłokę w odpowiedzi na pytanie, kto wydaje mu się większy – Jowisz czy Kaligula, Apelles został zachłostany na śmierć (*cunictantem flagellis discialit*)³³.

Kolejną wzmianką o tej karze pojawia się przy okazji opisu innego sposobu wykonania *poena capitali*, a mianowicie zakopania żywcem przewodniczącej westalek, Kornelii, oskarżonej o cudzołóstwo. Autor niejako na marginesie stwierdza, iż kochankowie westalki zostali zasieczeni różgami na śmierć na komicjum.

³⁰ „Gdy tak zwlekał, kurier przyniósł list do Faona. Nero wyrwał mu go z ręki i przeczytał, że został przez senat uznany za wroga ojczyzny i że jest poszukiwany, aby ponieść karę wedle obyczaju przodków. Wówczas zapytał Faona, jakiż to rodzaj kary. Dowiedział się, że obnażają winowajcę, głowę kładą między widły, ciało sieką różgami aż na śmierć”.

³¹ Termin *virga* interpretowany jest jako różga, pręt, kij, chłosta lub kara cielesna. Por. J. Sondel, s.v. *virga* [w:] *Słownik łacińsko-polski dla prawników i historyków*, Kraków 1997, s. 996; M. Plezia, s. v. *virga* [w:] *Słownik łacińsko-polski*, t. V, Warszawa 1999, s. 625.

³² Odnośnie chłosty jako sposobu wykonania kary śmierci por. P. Kołodko, *Rzymska terminologia stosowana na określenie narzędzi używanych podczas chłosty*, Zeszyty Prawnicze UKSW 6.1 (2006), s. 127–129; Kuleczka, op. cit., s. 99; P. Kołodko, *Rzymska terminologia prawna stosowana na określenia chłosty*, [w:] *Contra leges et bonos mores. Przestępstwa obyczajowe w starożytnej Grecji i Rzymie*, red. H. Kowalski, M. Kuryłowicz, Lublin 2005, s. 149–159.

³³ Suet., *Cal.* 33: *Inter varis iocos, cum assistens simulacro Iovius Apellen tragoedorum consulisset uter illi maior videretur, cunictantem flagellis discialit, conlaudans subinde vocem deprecantis quasi etiam in gemitu praedullem.* („Oto niektóre z jego przeróżnych żartów. Raz, stojąc obok posągu Jowisza, zapytał aktora tragicznego, Apellesa, który z nich wydaje mu się większy. Ten zwlekał z odpowiedzią. Kaligula zachłostać go kazał na śmierć. Co więcej, gdy Apelles błagał o zmiłowanie, Kaligula chwalił co chwila jego głos, jak gdyby nawet w jęku szczególnie słodki”).

Suet. Dom. 8: *Incesta Vestalium virginum, a patre quoque suo et fratre neglecta varie et severe coercuit, priora capitali supplicio, posteriora more veteri. Nam cum Oculatis, item Varonillae liberum mortis permisset arbitrium corruptoribusque earum relegesset, mox Corneliam maximam virginem absolutam olim, dein longo intervallo repetitam atque convictam defodi imperavit, stupratoresque virgis in comitio ad necam cedit*³⁴.

Swetoniusz podkreśla, iż początkowo westalki były karane według obyczaju przodków (*mos veteri*), a więc były żywcem zamurowywane i ginęły śmiercią głodową. Dopiero z czasem, najprawdopodobniej wraz z nasileniem się zjawiska łamania przez nie ślubów czystości, karą za *incestum* stało się zakopanie żywcem³⁵.

Żywoty Cezarów zawierają także wzmiankę o utopieniu wychowawcy i służby domowej Gajusa, adoptowanego syna Oktawiana Augusta. Przyczyną skazania stała się nadmierna chęć wzbogacenia skazanych kosztem prowincji podczas choroby Gajusa i tuż po jego śmierci.

Suet. Aug. 67: [...] *paedagogum ministroque C. fili, per occasionem valitudinis mortisque eius superbe avereque in provincia grassat, oneratis gravi pondere caervicibus praecipitavit in flumen*³⁶.

³⁴ „Niewłaściwe zachowanie westalki, zlekceważone nawet przez ojca i brata, karał rozmaicie, lecz zawsze surowo, początkowo karą śmierci, później wedle dawnego obyczaju. Oto na przykład siostrze Okulatom, również Waronilli, pozwilił wybrać dowolną śmierć. Ich uwodzicieli zesłał na wygnanie. Lecz w stosunku do Kornelii, przewodniczącej westalek, która już raz została uniewinniona, następnie po dłuższej przerwie powtórnie oskarżona i skompromitowana dowodami, zastosował karę zakopania żywcem. Jej kochanków kazał zasieć na śmierć na komicjum”.

³⁵ Por. m.in. M. Krawczyk, *Odpowiedzialność za ‘incestum’ westalki*, [w:] *‘Crimina et mores’. Prawo karne i obyczaje w starożytnym Rzymie*, Lublin 2001, s. 73–87; Mossakowski, *Sakralne...*, s. 119–122.

³⁶ „Wychowawcę i służbę domową swego syna, Gajusa, kazał [August] potopić w rzece z wielkim ciężarem u szyi za to, że poczynali sobie butnie i łapczywie na prowincji, korzystając z choroby i śmierci Gajusa”. W dziele Swetoniusza dwukrotnie pojawia się wzmianka o pogruchotaniu goleni. Suet. Aug. 67: *Thalo a manu, quod pro epistula prodita denarios quingentos accepisset, crura ei fregit* („Swego sekretarza Tallusa skazał na pogruchotanie goleni za to, że przyjął łapówkę pięćuset denarów za ujawnienie treści pewnego listu”) bądź ich połamaniu Suet. Tib. 44: *Fertur etiam in sacrificando quondam captus facie ministri acceram praeferentis nequissime abstinere, quin poene uixidum re divina peracta ibidem statim seductum constupraret simulque fratrem eius tibicinem; atque utriusque mox, quod mutuo flagitium exprobrant, crura fregisse* („Opowiadają, że kiedyś w czasie składania ofiar zachwycony urodą sługi podającego mu skrzyńeczkę z kadzidłem nie mógł powstrzymać żądz i natychmiast, prawie z końcem obrzędu religijnego, w tymże miejscu uprowadził go na bok i spełnił akt fizyczny z nim oraz z jego bratem fletnistą. Wkrótce kazał im obydwu golenie połamać za to, że nawzajem wyrzucali sobie ów sromotny czyn”). Pierwsza wątpliwość dotycząca tych fragmentów, to kwestia czy jest to tylko połamanie goleni czy też

W oparciu o relacje obydwu autorów, można wysnuć następujące wnioski. Pierwszy, że z żadnego przywołanego wyżej opisu przypadków wykonania kary śmierci nie wyłania się odpowiedź na pytanie o istnienie bądź nieistnienie w okresie wczesnego pryncypatu katalogu sposobów wykonywania kary głównej. Ze względu na brak źródeł prawniczych pochodzących z tego okresu, nie można udzielić jednoznacznej odpowiedzi na to pytanie. Na podstawie *Annales* i *De vitae Caesarum* także jest to bardzo trudne. Wydaje się jednak, że gdyby rzeczywiście w omawianym okresie istniało takowe zestawienie dotyczące metod, za pomocą których dokonywano egzekucji, tak skrupulatni historycy jak Tacyt i Swetoniusz nie omieszkaliby o tym wspomnieć. Jeśli przyjąć wersję o braku oficjalnego uregulowania prawnego w tej materii, bardzo prawdopodobne staje się twierdzenie, iż wszystkie zaprezentowane przez annalistów przykłady odnoszą się do powszechnie stosowanych na przełomie I w. p.n.e i I w. n.e. sposobów wykonywania kary śmierci. Zatem relacje zawarte w obu dziełach odpowiadają rzeczywistej praktyce. Przyjmując założenie, że w omawianym okresie w państwie rzymskim nie było „oficjalnego” wykazu związanego z wymierzaniem *poena capitali*, należy zastanowić się, na czym opierali się sędziowie, orzekając karę śmierci. Pomocne w tej materii okazują się wzmianki zawarte w przedstawionych powyżej przypadkach. Swetoniusz bowiem w trzech relacjach powołuje się na wymiar kary wyznaczony przez prawo (*poena legitima*)³⁷, obyczaj przodków (*mos maiorum*)³⁸ oraz dawny obyczaj (*mos veteri*)³⁹. Tak więc, chociaż nie są znane przekazy jurystów dotyczące katalogu sposobów wykonania kary śmierci na przełomie I stulecia p.n.e i I stulecia n.e., można stwierdzić, że ferowanie wyroków śmierci oparte było częściowo na regulacjach ustawowych, a częściowo na normach zwyczajowych (powszechnej praktyce)⁴⁰.

Odminną kwestię stanowi natomiast problematyka motywów skłaniających (najczęściej cesarzy) w konkretnych przypadkach do wyboru takiego, a nie innego sposobu wykonania najwyższej kary. Odpowiedź na to pytanie również kryje się w relacjach annalistów. Tacyt, opisując kaźnie chrześcijan za czasów Nerona, podaje, iż „śmierci ich przydano to urągawisko (*addita ludibria*), że okryci skórą dzikich zwierząt, ginęli rozszarpywani przez

łamanie kołem. Druga – związana jest z pytaniem, czy jest to sposób wykonania kary śmierci, czy tylko, rodzące trwałe skutki w postaci kalectwa, okaleczenie, którego następstwem mogła być śmierć. Niestety, w oparciu o relację Swetoniusza nie można jednoznacznie rozstrzygnąć tych wątpliwości.

³⁷ Por. Suet. *Claud.* 14.

³⁸ Suet. *Nero* 49.

³⁹ Suet. *Dom.* 8.

⁴⁰ Por. np. K. Amielańczyk, *Poena Legis Corneliae*, [w:] *Kara śmierci w starożytnym Rzymie*, red. H. Kowalski, M. Kuryłowicz, Lublin 1996, s. 143–151; idem, *Ustawodawstwo Korneliusza Sulli na rzecz restauracji republiki i zaprowadzenia porządku publicznego*, *Annales UMCS Sec. G Ius* 38, 1991, s. 1–14.

psy [...]”⁴¹. Natomiast z przedstawionego przez Swetoniusza opisu śmierci pewnego Rzymianina, który porównywał między sobą trackiego szermierza, murmillona i cesarza Domicjana, wynika, że rzucenie nieszczęśnika na pożarcie psom stanowi przejaw okrucieństwa, z którego znany był władca⁴². Inny motyw stanowiły publiczny charakter oraz spektakularność egzekucji, co miało zapewne na celu prewencję, odstraszenie potencjalnych przestępców. Taki powód można przypisać m.in. śmierci chrześcijan (okrycie skórą, podpalenie ukrzyżowanych mające zastąpić pochodnie) czy zachłostaniu na śmierć na komicjum, a więc przy udziale publiczności, kochanków westalki Kornelii, czy nie wspomianej przez żadnego z historyografów kary worka⁴³. Nie należy również pominąć kwestii preferencji czy też cesarskiej fantazji. Niejednokrotnie bowiem, na co wskazuje głównie Swetoniusz, cesarz nie poprzestawał na karze przewidzianej przez prawo lub zwyczaj, ale albo zamieniał jeden sposób wykonania *poena capitali* na inny, albo stosował pewne modyfikacje. Świadczyć o tym mogą wzmianki dotyczące skazywania przez Klaudiusza za popełnienie „większego przestępstwa” na rozszarpanie przez dzikie zwierzęta zamiast na karę przewidzianą prawem. Podobnie rzecz się ma, jeśli chodzi o dodatkowe „środki” zastosowane przez Nerona w wypadku ukrzyżowania wyznawców Chrystusa. Jeszcze inną grupę motywów stanowią osobiste uprzedzenia władcy w stosunku do oskarżonego, np. wspomniany przypadek okrucieństwa Domicjana, wynikający prawdopodobnie nie tylko z faktu popełnienia *crimen laesae maiestatis*, ale i urażonej dumy, czy śmierć najbogatszego Hiszpana, Sekstusa Mariusza, za którą kryły się raczej przesłanki finansowe niż zarzucane mu kazirodztwo⁴⁴.

Czym innym jest zagadnienie kryteriów doboru przykładów przez Tacycę i Swetoniusza. Pierwszym z wachlarza możliwych kryteriów jest rodzaj przestępstw, za które orzekano karę śmierci i częstotliwość ich popełniania (np. przestępstwa obyczajowe, obraza majestatu czy też podejrzenie lub rzeczywisty spisek). Po wtóre, na wybór przykładów mogła mieć wpływ osoba sprawcy, jego status społeczny i majątkowy, przekonania polityczne lub religijne bądź pełnione funkcje publiczne. Nie bez znaczenia pozostawał zapewne fakt, że skazanie na śmierć osób znanych, nierzadko powszechnie poważanych, odbijało się szerokim echem wśród mieszkańców całego imperium. Niewykluczone, że motywem skłaniającym do zrelacjonowania danego przypadku, stało się okrucieństwo czy widowiskowość niektórych sposobów wykonywania kary śmierci, co z kolei miało podkreślić odstraszący, prewencyjny charakter kary. Na podkreślenie zasługuje także fakt, że ani Tacyt, ani Swetoniusz nie byli tak do końca obiektywni w swoich relacjach. W wielu przypadkach ujawniła się niechęć do istniejącego

⁴¹ Tac. *Ann.* XV 44.

⁴² Krawczuk, *Poczet cesarzy...*, s. 139.

⁴³ Por. Suet. *Dom.* 8.

⁴⁴ Suet. *Dom.* 8, Tac. *Ann.* VI, 19.

stanu rzeczy i ciągoty prorepublikańskie. Relacje obu autorów zawarte w *Annales* i *De vita Caesarum* wymagają jednakże skonfrontowania z innymi źródłami, zarówno prawniczymi, jak i literackimi.

Summary

Ways of execution of death penalty in Tacyt and Svetonius's relations

The first mentions concerning the catalogue of ways of the executions of death penalty in contemporary understanding come from the lawyers of the II and III centuries A.D. (Paulus, Callistratus, Ulpianus). To the well known for the Romans ways of execution of the death penalty we number: crucifixion (*crux*), burning alive (*vivi crematio*), sending to the block (*poena cullei*), burning alive after burying up to the half of the body, immuring an alive vestal in a grave, devotion for fighting against animals (*damnatio ad bestias*), throwing off the Tarpeian Rock, impaling, tearing up by carts at full speed in opposite directions, suffocation by an executioner, suicide as a way of death penalty and decimation of soldiers. Lack of any previous, coming from the I century B.C./I centuries A.D. legal sources concerning this matter is compensated by literary sources, especially *Annales* by Tacyt and *De vitae Caesarum* by Swetoniusz. Both authors unanimously give examples of the following ways of executions of death penalty: suicide on an emperor's order, crucifixion and sending to the block. Moreover, in Tacyt's relations we can find mentions about suffocation by an executioner. Successively, Swetoniusz broadened the list of ways of death penalty for flogging to death, burning alive and death by drowning.

In the light of the above remarks, the following question comes into being: whether in the I century B.C. and in I century A.D. there existed „an official catalogue” of the ways of execution of *poena capitalis*, and its reflection are reactions of annalists. More probable, however, seems the claim, that cases described by the both authors create the introduction of the most popular ways. To assume that in the period being described, we can't talk about „an official catalogue” of the ways of death penalty, but we should ask ourselves what was the „base” for judges when adjudging a real way of execution of capital punishment. In this matter, references of Swetoniusz seem to be helpful. They refer to the measure of punishment fixed by law (*poena legitima*), customs of ancestors (*mos maiorum*) and ancient habits (*mos veteri*). Therefore, passing a sentence was partly based on legal regulations and partly on customary norms (common practice).

A different matter are the problems of motives which inclined the emperor to choosing this and not another way. The answer for this question is hidden in many relations of writers who mention the most often the following motives: mockery, cruelty of the emperor, public character and pageantry of the executions, emperor's preference or imagination, or a bias against somebody.

Another issue is the criterion of selection of cases by Tacyt and Swetoniusz. In the wide range of possible criterions we can mention for example: kind of offence (lase-majestity, moral offence, conspiracy) and their frequency, perpetrators (social status, property status, political or religious beliefs, or public function), cruelty and pageantry of some ways of the executions.

We can't forget that relations included in *Annales* and *De vitae caesarum* need to be confronted with another sources.